Submitted : 15.10.2020
Accepted: : 30.11.2020
Year : July 2020 **Volume: 1 Issue: 1**
DOI : 10.47333/modernizm.2020165087

JOMOPS
JOURNAL OF MODERNISM AND POSTMODERNISM STUDIES

MODERNİZM VE DİL HAREKETLERİ: TÜRKİYE'DEKİ TOPLUMDİLBİLİMSEL BİÇİMLENMELER

Orhan Varol[1]

Öz

Modernizm dönemlerindeki gelişmeler, toplumların yaşayış tarzında olduğu gibi bazı toplumların dillerinde de belirgin değişikliklere neden oldu. Bu süreçte, sanayileşme ve küreselleşmenin etkisiyle toplumsal yaşam alanları büyük şehirlerde artarken farklı etnik kökene ve dile sahip toplumların dil alışkanlıkları konusunda köklü değişimler gerçekleşti. Bazı toplumlar, zamanla ana dillerinden uzaklaşarak etkileşim yaşadıkları baskın toplumun dilini edindiler, öğrendiler. Anadilde algılayıcı ve gerileyici ikidillilik ve çokdillilik görünümü sergileyen toplumlar ortaya çıktı. Milliyetçilik ve ulus-devlet dili gölgesinde kalan, azınlık olarak belirtilen bazı toplum dilleri, ulus-devlet bütünlüğüne tehdit olabileceği endişesiyle karar vericiler tarafından kanunlarla yasaklandı. Modern dönemler içinde gelişen akımlara bağlı olarak dışlanıp, inkâr edilerek işlevselliğini belirli oranlarda yitiren dillere bakış açısı yakın tarihimizde değişmeye başladı. Çokdilliliğin ve dolayısıyla farklı toplumlara ait dillerin bir zenginlik olduğu, Avrupa ve Türkiye'deki karar vericiler tarafından kabul edilen bir görüş haline geldi. Çokdilliliğin yaygınlaşması ve farklı etnik toplumların dillerinin öğretilmesi için yapılan çalışmalar desteklenmeye başlandı. Bu bağlamda Avrupa Birliği tarafından desteklenen ve Türkiye'de gerçekleştirdiğimiz *Avrupa'da Çokdilli Eğitime Yaklaşımlar* adlı proje verilerine göre, birinci dil yetkinliği iyi düzeyde olan çocukların, birinci dil etkisine bağlı olarak ikinci dildeki yetkinlikleri de daha iyi olmaktaydı. Buna karşın, birinci dil yetkinlikleri iyi olmayan çocukların ikinci dili kazanımlarında ve uygulamalarında zorlandıkları çeşitli dilbilimsel göstergelere bağlı olarak anlaşılmaktadır. Modernizmin ve küreselleşmenin kazanımlarına karşı bir ikilem olarak çokdillilik ve anadil önemi mücadelesi devam etmektedir. Öte yandan, küreselleşme sadece azınlık olarak değerlendirilen toplumların dillerini değil aynı zamanda ulus-devlet dillerini de tehdit eder duruma gelmiş bulunmaktadır. Dil hareketlerinin, çağın ve toplumların gereksinimlerine bağlı olarak uyarlama ve uyarlanmalarının devam edeceği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Dil Hareketleri, Toplumdilbilim, Çokdillilik, Anadil, AMuSE Projesi, Türkiye Dilleri.

MODERNISM AND LANGUAGE MOVEMENTS: SOCIOLINGUISTIC FORMATIONS IN TURKEY

Abstract

Developments in the period of modernism caused significant changes in societies' lifestyles as well as in the languages of some societies. In this while, with the effect of industrialization and globalization, the number of spaces for social life increased in big cities and radical differentiation occurred in the language habits of societies with different ethnic origins. Some societies moved away from their mother tongue over time and learned and acquired the language of the dominant society they interacted with. Societies that displayed receptive and recessive bilingualism and multilingualism in their mother tongue emerged. Under the shadow of nationalism and the language of the nation-state, languages of some societies, which were defined as minorities, underwent restraints or prohibitions dictated by law of the decision-makers for the fear of threatening the nation-state integrity. Perspectives on languages, which have lost their functionality to a certain extent by being excluded and denied due to the trends that have developed in modern times, have started to change in our recent history. The existence and continuity of multilingualism and therefore languages belonging to different societies is a richness which has become an accepted opinion by decision makers in Europe and Turkey. Efforts to extend multilingualism and teach the languages of different ethnic communities started to be supported. In this context, according to the data of the project we carried out in Turkey, supported by the European Union and named "Approaches to Multilingual Schools in Europe" (AMuSE), the children with a good level of first language proficiency were better at second language proficiency due to the first language effect. It is understood that

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Dil Bilimi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, orhan_van@hotmail.com, https://orcid.org/0000-0001-8662-484X.

children with poor first language competencies have difficulty in the acquisition and application of the second language, depending on various linguistic indicators. The struggle to underline the importance of multilingualism and mother tongue continues as a dilemma against the achievements of modernism and globalization. On the other hand, globalization has become threatening not only to the languages of minority societies but also to the languages of nation-states. Language movements will continue to be adapted depending on the needs of the time and societies.

Keywords: Modernism, Language Movements, Sociolinguistics, Multilingualism, MotherTongue, AMuSE Project, Languages of Turkey.

Giriş

Bazı kavramlar ya da olgular, çok anlamlılıklarının arasına sıkışarak kıymetlerini açıkça belli edemez, ettiremez. Dilin de onlarca, yüzlerce tümceyle tanımı yapıldığında bile onu anlatan birçok şey aslında eksik kalmış, söylenmemiş olur. Çünkü dil, iletişim ve insan arasında hep bir yerlerle ve bir şeylerle temas halindedir. İnsanoğlunun kendini bağlı bulunduğu sosyal evrende belli etmesi ve aynı sosyal evreni de anlaması için olmazsa olmazıdır dil. Bu da en iyi *anadil* ile gerçekleşir. Buradaki anadil tanımı, çocukluğun erken dönemlerinde edinilen, eğitimle içselleştirilmeye devam eden, günlük hayatın her ortamında iletişim için yeterli olabilen dil içindir. Bir dil edinimsel donanım ve iletişimsel yeterliğe sahip değilse ya da bu özelliğini baskın bir dil ile etkileşimine bağlı olarak yitirirse o dilin anadil olma özelliği de sorgulanır. Yazı sistemi bulunmayan ya da konuşucularının çoğu tarafından bilinmeyen bir dilin de günümüz koşullarında anadili yetkinliğine ulaşması mümkün değildir. İletişim alanındaki bu eksiklik, ana dilin artık *ata* ya da *köken dil* olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Dil edinimi için gereken donanım ve yeterlik, insanoğlunun fiziksel ve biyolojik olarak iletişim kurabilmek için gelişimini tamamladığı ve dil ile ilişkisinin ilk kez başlamış olduğu çok uzun bir geçmişe dayanırken dillerdeki en belirgin değişim, dönüşüm ve kayıplar modernizm olarak adlandırılan dönemlerin gereksinimlerine ve küreselleşmeye bağlı olarak gerçekleşmiştir. Dilsel etkileşim en yoğun bu dönemlerde yaşanırken ikidillilik ve çokdillilik gibi iletişimsel kazanımların yanında tehlikede olan dil sayısı ve devamındaki dil kayıpları yine en çok bu dönemlerdedir.

2019-2020 eğitim-öğretim yılının güz dönemdeki bir Dil Antropolojisi Dersi'nde, öğrencilere, dünyada ve Türkiye'de birçok dilin tehlikede olduğuna ve yakın bir zamanda artık ölü diller olabileceklerine dair bilgiler aktardım. Çokdillilik konusunda sizler ne düşünüyorsunuz diye sorduğumda, öğrencilerin büyük bir kısmı "diller yaşamalı" derken birkaçı "diller yok olursa sorun olmaz" diye karşılık verdi. Hatta içlerinden biri "keşke bütün dünyada tek dil konuşulsaydı" diyerek bu konudaki farklı fikirleri ortaya koydular. Dersin devamında, çokdilliliğin tarihsel-kültürel mirasları barındırdığını ve farklı bilişsel becerilerin gelişimi konusunda önemli katkılarının olduğunu belirterek bunu ispatlayan alanyazın çalışmalarına ait bilgileri paylaşmama rağmen daha önce dünyada tek dil konuşulması gerektiğini belirten öğrenci "ben yine aynı fikirdeyim, herkes tek dil konuşsun" görüşünü yineledi.

En az çaba yasasıyla üretilebilme ve ekonomik olma dilin doğası içinde bulunduğu gibi iletişim dilinin içeriğini anlamak isteyen bireyde de tabi ki bulunabilir. Konuşulan her şeyin zorluk yaşamadan anlaşılmasının istenmesi tek dilli dünya görüşünün oluşmasının temel nedenidir. Çokdilliliğin yarattığı sorunların anlatımında "bir ahtapotla güreşmek gibidir" diye fikir belirtenler de bulunmaktadır. Buna karşın içerdiği özellikler ve değerler bakımından dillerin yaşamayı hak ettiklerinin düşünülmesi de insancıl bir fikrin ya da toplumdilbilimsel bir bakış açısının ötesindedir. Doğumla, doğal ortamda, sahibinin sesi olarak edinilen dilin, baskın bir dilin anlam ağları ile örülmüş bir dünya ile gerçekleştirdiği iletişim mücadelesi, ahtapotun kollarından fazla olabilmektedir. Ulus-devlet modelleri içinde, farklı etnik kökene sahip toplumların anadillerini kullanabilme konusunda yaşadıkları sorunlar ve olumsuz deneyimlerle bu karşılaştırma yapılabilir. Tekdilli ve çokdilli dünya toplumu konusu, modernizmin baskın bir şekilde ortaya çıkardığı ikilem olarak yeni tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu konunun, alanyazına bakıldığında, aslında dünya genelinde de tartışılan, çözüm bulunmaya çalışılan bir durumda olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, modernizm ve postmodernizm dönemlerindeki tarihsel ve güncel gelişmeler ışığında diller ve çokdillilik konusunda gerçekleşen eylemler/hareketler ele alınmaktadır. Yani siyasi

ve idari karar vericilerin dil politikaları ve farklı dil kullanıcılarının değişen yaşamlarına bağlı olarak özellikle ulus-devlet dili olmayan dillerin içine düştükleri durumlar anlaşılmaya ve aktarılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda, modernizm hareketlerinin öncüsü batı dünyasından Osmanlı'ya ve Yeni Türkiye'ye değişen dünya düzeni içinde dillere karşı olan yaklaşımlar, ulus-devletler, dilsel tutumlar ve dilbilimsel oluşumlar bakımından değerlendirilmektedir.

MODERNİZM-KÜRESELLEŞME VE DİLLER

Modernizm etkisindeki küresel kültür ve yerel kültürler arasında, son dönemlerde yoğunlaşan bir savaşın olduğu belirtilmektedir. Küreselleşmeden önce, coğrafi mekânlar ile kültürel deneyimler arasında, yerli, kendine özgü ve sürekliliği olan bağlar bulunmaktaydı. Bu bağlar, bireyin ve ait olduğu toplumun kültürel kimliğini ve özelde dilini koruyordu (Tomlinson 320; Karaköse 510 içinde). Sözcük anlamıyla, eskiden yeniye geçişi ifade eden modernizm, yaşam tarzlarının farklılaşarak bireyselleşmesi, kentleşmenin artması, bilim ve tekniğin hayatın her alanına işlemesi ve kapitalizmin ekonomik hayat üzerinde yoğun bir etkide bulunması süreci olarak ifade edilmektedir (Kırılmaz ve Ayparçası 34). Modernizm ve küreselleşme etkisi, farklı dillere sahip toplumların yeni hayat tarzına uyum sağlamaları konusunda bazı zorlukları ve buna bağlı bazı dilsel uyarlamaları da beraberinde getirmiştir. Türkiye'de kırsal yerleşimlerde bulunan geniş aile modelleri içinde konuşulan yerel diller, özellikle ekonomik nedenlerle kentlere göç sürecinde işlevselliklerini yitirmeye başlamıştır. Çünkü bir zorunluluk olarak büyük yerleşimlerde, *geçer dil* (lingua franca) olan baskın dil Türkçeyi edinim ve öğrenme ilk gerçekleşmesi gereken eylemlerdendir. Sanayileşen büyük yerleşimlere yapılan göç, aynı zamanda çocukların eğitim-öğretimi için de baskın dilin edinimini ve öğrenimini öncelikli hale getirerek kırsal yerleşimlerde yaygın olan farklı toplum dillerinin kullanım alanlarını ve işlevselliklerini daha da azaltmıştır.

Modernleşmenin, kapitalizmin ve küreselleşmenin etkileri toplumlar üzerinde sürmeye devam etmektedir. Kültürel kimliğin etkili ve önemli olduğu dönemlerde insanlar aynı yerde doğup ölmekteydi. Yeni doğan bir çocuk, kapitalizmin küçültmeye devam ettiği çekirdek aile öncesi geniş aile içindeki yaşlı bireyler ile aynı kültürü paylaşmaktaydı. Bundan dolayı o kültür ve kültürün kimliği yüzyıllar boyunca devamlılığı olan bir yaşantı haline dönüşmüştü. Küreselleşmenin yarattığı kimlik ise tüm yerelliklerin içerisinde tek ve hâkim kültür olmaya devam etmektedir. Modernizm etkisindeki küreselleşme, dünyanın farklılıklarla dolu kültürlerini bir sel gibi alıp götürmektedir (Tomlinson 320; Karaköse 510 içinde). Kendisi de modernist olan J. J. Rousseau'ya göre, modernleşmeye bağlı olarak bilim ve sanatta yaşanan gelişmeler insanlar arasındaki eşitsizliği arttırdığından bununla mücadele edilmesi gerekmektedir. Ahlak, gelenek ve göreneklerde yozlaşma başladığını belirten Rousseau, toplumun sürüleşmeye başladığını, bu süreçte samimi dostluk ve güvenin yerini, şüphe, korku, soğukluk ve çekingenliğin aldığını belirtmektedir. Postmodernizmi de çeşitli yönleriyle eleştiren düşünürler bulunmaktadır. Heller ve Feher'e göre postmodernizm yeni bir çağ ya da zaman değişimi değildir. Postmodernizm, modernizmin çıkmazlarını ortaya koymaya çalışan ya da başarılarını eleştirmek için uğraşan ve aslında bundan beslenen bir asalaktır (Kırılmaz ve Ayparçası 40-45). Modernizm, toplumdilbilimsel olarak değerlendirildiğinde, dilin konuşucusu olan toplumun, dönemin şartlandırmaları ve güdülendirmeleriyle, çeşitli ikidillilik ve çokdillilik görünümleri sergilemelerine ya da anadil kayıplarına neden olmuştur. Anadilin izole yaşam ortamında baskın olmasıyla başlayan süreç, dilsel etkileşimler sonucunda anadildeki bu yetkinliğin yitirilmesiyle devam etmektedir. Farklı dillerin dengeli seviyelerde söz varlığına yerleştiği bir ara sürecin ardından eğitim hayatındaki yetersiz dilsel girdiye bağlı olarak anadilde gerileyici ve algılayıcı olan toplumlar ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de yetişkinlerde *gerileyici iki/çokdillilik* (recessive bi/multilingualism) ve çocuklarda algılayıcı *iki/çokdillilik* (receptive bi/multilingualism) Türkçe dışında bir veya birden fazla dili kullanan toplumların ata/köken dillerinde gerçekleşen temel görünümlerdir. Baskın dil ile etkileşime bağlı olarak yetişkinlerin kırsalda edindikleri ilk/ana dilin kullanım alanlarını yitirmesine ve konuşucularının içine girdikleri yeni iletişim evrenine ait sözcükleri türetimdeki yetersizliklerine bağlı olarak sözvarlığında eksilmeler gerçekleşir, dil doğal gelişimini sürdüremez ve bu dilde gerileme başlar. Çocuklar ise daha işlevsel olmasının yanında eğitimin dili durumundaki dili ebeveynlerinin ana dillerindeki soru sözcelerine karşılık olacak biçimde kullandıklarında algılayıcı bir dil yetkinliğini yansıtmaktadır. Ata dilde konuşabilme konusunda zorlanmaktadırlar. Bu iki dilsel hareketten biri olan gerileyici dil görünümü bütünüyle dil kaybına hizmet ederken algılayıcı dil görünümü, farklı

toplumların dilleri arasında iletişimsel çıkarımlar yapmak için değerlendirilebilir. Gerileyici ve algılayıcı iki ya da çokdilliliğin oluşmasının temel nedenleri bu dilde eğitimin ve bir yazı sisteminin olmaması ya da bunun yaygınlaşmamasıdır. Türkiye'de gerileyici ve algılayıcı dil görünümü sergileyen Türkçe dışındaki toplum dillerinin bazı istatistiksel verileri değişen dil dengeleri konusunda bilgiler vermektedir.

Konda araştırma şirketinin 2006 yılında gerçekleştirdiği Biz Kimiz? Toplumsal Yapı Araştırması verilerine göre Türkiye nüfusunun %84.54'inin anadili Türkçedir ve nüfusun %87.46'sı Türkçeyi günlük iletişim dili olarak kullanmaktadır. Nüfusun 11.97'sinin anadili Kürtçedir ve günlük iletişim dili olarak bu dili kullananların oranı %9.76 olarak belirtilmektedir. Zazaca anadili olanların oranı %1.01 iken günlük iletişim dili Zazaca olanların oranı 0.81'dir. Arapça %1.38 anadili konuşucusuna sahipken günlük konuşma oranı %1.05 olarak belirtilmektedir. Ermenice, Rumca, İbranice, Balkan ve Kafkas dilleri yine Türkiye'de anadili olarak edinilen dillerdir ve günlük iletişim dili olarak kullanılma oranları bu dillerde de düşmektedir (Konda 18-19). Bir dilin anadil[2] özelliği barındırma oranıyla günlük iletişim dili olarak kullanılma oranı arasındaki farklar o dilin işlevselliği ve kullanım alanları konusunda da bilgiler vermektedir. Bu tabloya göre Türkiye'de anadili olarak edinilen dillerin günlük iletişim dili olarak kullanımlarının azaldığı anlaşılmaktadır. İkidilli ya da çokdilli olabilen toplumlar, anadillerinin yerine Türkçeyi daha çok kullanmaktadırlar[3]. 2006'dan 2020'ye kadar geçen süre içinde de Türkçe dışındaki toplum dillerinin değişen nesilden dolayı anadillerini kullanım oranlarında belirgin bir düşüş gerçekleşmiş olmalıdır. Anadilin kullanım oranındaki düşüş, yakın bir gelecekte bu dillerin tehlikedeki diller grubunda bulunabileceği ve sonrasında da konuşucu sayısına bağlı olarak yok olacağı anlamına gelmektedir. Türkiye'de, *Hertevin, Ladino, Süryanice, Abhazca, Adige, Kabar-Çerkes dilleri, Zazaki, Abazaca, Hemşince, Lazca* ve *Roman dilleri* tehlike altındaki dillerdendir. Semitik dil olan *Mlahso, Kapadokya Yunancası* olarak belirtilen *Ürgüpçe* ve Kafkas dillerinden olan *Ubıhça* Türkiye topraklarında yaşamış fakat 20 ve 21. yüzyıla yön veren olaylar sonucunda modernizm dönemlerinde yok olan dillerdendir.

20. ve 21. YÜZYILIN DİL HAREKETLERİ

Batıda ve Osmanlı'da Dil Yaklaşımları

Milliyetçilik akımı, 20. ve 21. yüzyılda, tarihi şekillendiren, siyasi bir gelişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Milliyetçilik ideolojisinde milli bir bütünlük sağlamak için, ulus-devlet oluşumunda dil oldukça önemli bir konuma sahiptir (Kasımoğlu 161). Osmanlı'da resmi ulusçuluk ve dil politikası adlı çalışmada (Özyurt 2004), Türkçenin resmi dil ve yazı dili olarak ön plana çıkması yanında Osmanlı'nın farklı dillere yani çokdilliliğe karşı tutumuna dair bilgiler içermektedir. Batıda dilin, ulusun temel kurucu öğesi olarak görülmesi ve siyasallaştırılması, buna bağlı olarak toplumsal bütünleşme için bir yazı dilinin de oluşturulmasını beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler ilerleyen dönemlerde Osmanlıyı da etkileyecektir. Avrupa'nın ulusal dilleri matbaa sayesinde dönemin geçer dili olan Latincenin etkisini yitirmesine neden olurken diğer diller ve lehçelerin de işlevselliğini yitirmesine yol açmıştır (Mauss 89; Woolf 30; Özyurt 155 içinde). Osmanlı'da Türkçenin devlet dili olarak kabul edilmesi gibi ulusal dillerin 1850'lere gelindiğinde hanedanların, halk dillerinden birini devlet dili olarak kabul ederek, gelişmekte olan ulusal kimliklerden birini inşa etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır (Özyurt 158). Resmi ulusçuluk politikasını Avrupa'nın sömürgeci güçleri, işgal ettikleri bölgelerdeki farklı halklar üzerinde de uyguladıkları anlaşılmaktadır. Örneğin dil yoluyla Fransızlaştırılması gereken Afrikalılar ve İngilizleştirilmesi gereken Hintliler vardı. (Anderson 126; Özyurt 158 içinde) İngiliz sömürgesinde olduğu dönemde Hindistan'da İngilizce konuşamayanlar resmi kurumlarda çalışamıyordu. Bu nedenle İngilizce karşısında halkın konuştuğu bölgesel diller önemlerini kaybetmekteydiler. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Hollandaca ve Güney Afrika yerli dilleri karışımıyla oluşturulan kreol dili "Afrikans" günümüzde sadece beyaz halk tarafından kullanılırken Güney Afrika'nın siyahî yerlileri İngilizce konuşmayı tercih etmektedirler. Çünkü

[2] Konda araştırma sonuçlarında, dilin edinim yetkinliğine ve birey ile olan ilişkisine bağlı olarak anadil ve ata/köken dil arasındaki ayrım da yapılmalıydı.

[3] İki ya da çokdilli toplumlar iletişim kurduklarında tek bir dilin söz varlığına ve kurallarına bağlı kalmaktansa, sözlü iletişimi sürekli kod değiştirerek gerçekleştirmeyi genellikle tercih etmektedirler.

Afrikans, kendi ata dillerine ait dilsel özellikler içerse de onlar için köleleştirmenin dilidir. Osmanlıda farklı din, mezhep ve dile sahip olan toplumların ayrım gözetmeden bir arada tutulmalarını sağlayan "Osmanlıcılık" düşüncesi altı yüz yıl süren bir hanedanlığın da varlık sebeplerinden biri olmalıdır. Müslüman olan toplumlarda Osmanlı'ya bağlılık daha belirgin bir şekildeydi. Kirisci ve Winrow (1997), on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Araplar, Arnavutlar ve Türkler gibi Kürtler de etnik köken farklılıklarını umursamadığını belirtmektedir. Onlar, bütün bir nüfus olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun dini temellerine dayalı olarak kendilerini adlandırmayı tercih ederdi. Karadenizin Osmanlı hâkimiyetine geçişinden sonra, 16. yüzyılın başlarında, Lazcanın okullarda, yönetim ve kamu alanlarında konuşulmasının geçici olarak yasaklandığına dair bilgiler bulunmaktadır. (Cagaptay 2006; Özfidan 12 içinde). Osmanlının, bu istisna durum dışında, hâkimiyet alanındaki tebaasına ait farklı inanışlara karşı sergilediği anlayışı aynı şekilde onların dilleri için de sergilediği anlaşılmaktadır. Aksi halde Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı ile Osmanlı'dan ayrılarak devletleşen halkların ulus-devlet oluşumlarının önünde bir yitirilen ata/köken dil engeli olacaktı. O zaman bu halkların Yahudiler gibi ata dilleri ölü bir dil olup İsrail Devleti'nin kuruluşundan sonra yeniden canlandırılan İbranice gibi canlandırmaları gerekecekti. Osmanlı vatandaşlarının dil ulusçuluğunun gelişmesinde, 1876'da Türkçenin resmi dil olarak kabul edilmesinin önemi büyüktür. Fakat resmi ulusçuluk sürecinde Osmanlı yönetimi, zamanın gereksinimi olarak Türklüğe, dil aracılığıyla kullanımsal nedenlere bağlı olarak yaklaşmıştır. Osmanlı'da yazı dili, etnik ve kültürel çeşitlilikle çatışmayan bir üst kimlik yaratmanın aracı olarak görülmüştür. Osmanlı yönetiminin geliştirdiği ulusçuluk herhangi bir etnik temele dayanmamaktaydı. Bütün tebaa için eşitlik ve yurttaşlık tesisi yoluyla özgürlükçü bir *Osmanlıcılık* politikası güdülmekteydi. Merkezileşen ve modernleşen devletin işlerini yürütmek için Türkçeyi ön plana çıkaran bir dil politikası olmasına rağmen, topluluklarla iletişimde topluluk dillerinin kullanılmasına devam edilmekteydi (Özyurt 158-163). Bu nedenlerle, topluluk ya da toplum dillerinin Osmanlı'da devletin resmi organları tarafından benimsendiği ve bu dillerin işlevselliklerini ve kullanımsallıklarını devam edebilmeleri için uygun bir ortamda bulundukları belirtilebilir.

Türkiye'de Dil Tutumları ve Çalışmalar

Dilin siyasi malzemeye dönüşmesi, milliyetçilik akımlarının ortaya çıkışıyla eş zamanlıdır. Milliyetçiliğin devlet modeli olan ulus-devlet, dilde birliğe özel bir önem vermektedir. Bunun gerçekleşmesi için ulus-devlet dili geliştirilirken farklı bölgesel dillerin yasaklanması söz konusu olabilmekteydi. Türkiye örgün eğitim sisteminde, Türkçe dışında herhangi bir dilin öğretilmesi, 1924 yılında çıkarılan ve *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* adı verilen bir kanunla yasaklandı. Türkiye, Kürt, Laz, Zaza, Kafkas, Ermeni, Roman ve Arap gibi kırk civarında etnik toplumu içinde barındırmaktadır. Anadolu'nun diğer yerli dilleri gibi Lazca ve Kürtçe Cumhuriyet rejiminin farklı dönemlerinde Türk varlığına bir tehdit oluşturabileceği kaygısıyla yasaklandılar. Modern dönemlerde bazı akademisyenler bu dilleri konuşan etnik grupların varlığını da kabul etmediler (Hann&Bellér-Hann 2000) ve bu yaklaşım günümüzde çözülmeye çalışılan bir sorun olmaya devam etmektedir. Öte yandan tüm etnik gruplar, Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Osmanlı'nın son zamanlarında bile anadillerini ya da yabancı dilleri okul çevrelerinde kullanma hakkına sahipti. Türkiye'de, Türkçe dışındaki yerel dillerin eğitimi yasaklanırken bu süreçte Almanca, Fransızca ve İngilizce gibi Avrupa dillerinin eğitiminin ise önerilerek güçlü bir biçimde desteklendiği görülmektedir (Özfidan 1-4). Bu yasaklamalar için temel nedenlerden biri, ülkedeki toplumsal bütünlük ve birliğe farklı etnik grup dillerinin zarar verebileceği düşüncesiydi. "Osmanlı tebaası içinde bulunan bazı farklı milletlerin dil özgürlükleri miydi acaba onları Osmanlıdan ayıran ya da diller bu süreçte ne kadar etkiliydi?" sorusu akılda oluşmaktadır. Fakat bunun için altı yüz yıl mı beklediler? Çünkü yüzyıllardır dinleri gibi dillerini de özgür yaşayan milletlerdi onlar. Çeşitli ikilemler oluşturan bu yaklaşımlar, tarihsel bir dönemi şekillendiren olayların yine aynı dönemler içinde sorgulanması gerektiğini göstermenin yanında dil farklılığının ya da çokdilliliğin masumiyetine de gönderim yapar niteliktedir. Dillerin kusurları irdelenmeden -postmodernizm kuşkusuyla- birer günah keçisi olarak nitelendirilmeleri -modernizm aklına- da sığmamaktadır. Öte yandan eğitimde birliğin sağlanması için yapılan kanunların da toplumsal değerlerden olan dilleri yasaklayıcı olması, eylemin adındaki "birlik" ifadesini de sorgulanır hale getirmektedir. Ünlü bir yazar olmanın yanında sosyolog, şair ve siyasi fikir adamı olan Ziya Gökalp, Türklerin ve Kürtlerin fiziksel ve ruhsal anlamda bütünleştiklerini, aynı dini, tarihi ve yaşam alanlarını binlerce yıldır paylaştıklarını belirterek "Bir Kürdü sevmeyen Türk, Türk değildir ve bir Türkü

sevmeyen Kürt Kürt değildir" iddiasında bulunmaktadır. "Türkçülüğün Esasları" isimli eserin yazarı olan Gökalp bu sözleriyle, Türkler ve Kürtler arasındaki güçlü bağın ve kardeşliğin korunması gerektiğini ifade etmektedir (Özfidan 7). Son on, on beş yılda bu yasakların kaldırılarak farklı toplum dillerinin kısıtlı olsa da eğitimine imkân tanınmıştır. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu içinde farklı dillerde yayın yapan kanallar açılmıştır. Yasaklayıcı karar vericilere destek verenler ve karşı çıkanlar olduğu gibi serbestlik tanıyan karar vericilere, dillere tanıdıkları hak ve imkânlardan dolayı destek veren ve karşı çıkan siyasal ve toplumsal çevreler de bulunmaktadır. Modern dönemlerin milliyetçilik akımı ve ulus-devlet yapılanması karşısında hak ve özgürlüklerin bir mücadelesi olarak bu karşıt sürece şahitlik etmeye devam edeceğimiz anlaşılmaktadır. Öte yandan kapitalizm, çokdillilik yanında ulus-devlet dillerini de tarih sahnesinden silmek için yavaş ama emin adımlarla eylemlerini gerçekleştirmeye devam etmektedir.

Farklı toplum dillerinin bu toplumlara öğretilmesi konusundaki şüphe, onların Türkçe öğrenimini engelleyeceği düşüncesinden kaynaklanmaktaydı. Bir başka deyişle farklı dil kullanıcısı olan toplumlar eğer anadillerini öğrenirlerse Türkçe öğrenmek istemeyeceklerdi. Fakat yapılan birçok bilimsel çalışma göstermektedir ki anadili öğrenmek bir başka dili öğrenmede engel değildir ve bilinen bir başka dilin unutulmasına, yok olmasına da neden olmaz. (Cummins 2001). Herhangi bir bilimsel değerlendirme yapılmadan da Gökalp'ın ifadesine bağlı bir çıkarımla "birbirini seven halkların birbirinin dilini de sevecekleri" kanısının ortaya konulması gerekirdi. Türklerin Kürtçeyi ya da Lazcayı, Arapçayı Kürtlerin ve diğer toplumların da Türkçeyi sevmeleri birbirlerine karşı olan sevgileriyle tabi ki orantılı olmalıdır. Böylesi bir sevgi her iki taraf için ikidillilik ya da çokdillilikle güçlenecek bilişsel bir kazanım da olabilirdi. Dil kullanıcısı olan toplumların değer yargılarının ve dillerine karşı tutumlarının kapitalizmin örtük gölgesinde şekillendiği anlaşılmaktadır. Kürtler'de olduğu gibi birçok Laz ebeveyn çocuklarının iyi bir kariyere sahip olmasının iyi bir eğitimle gerçekleşeceğini düşünmekteydi (Cagaptay 2006). İyi bir eğitim için de iyi bir Türkçe bilgisi gerektiğinden Kürtçe ve Lazca yerine çocuklarının sadece Türkçeyi öğrenmelerini istemişlerdir. Çünkü çocuklarının çokdilli olmalarının Türkçede yetkinleşmelerinin önüne geçeceğine inanmaktaydılar ve bu nedenle çocukları ile sadece Türkçe konuşmayı tercih etmişlerdir. Bundan dolayı da anadilde algılayıcı ikidillilik ya da çokdillilik ortaya çıkmaya başladı. Çokdilliliğin modernizm dönemlerinde dışlandığı bir başka alanın ülkedeki dilbilimsel çalışmalar olduğu anlaşılmaktadır. Dilbilimin geçmişinin ana çizgileriyle sunulmaya çalışıldığı Aydın (2013)'te, Türkiye'de dilbilimin bilimsel düzeyi çeşitli bölümler, konferanslar ve Türkçe konusundaki araştırmalarla yükseltilirken Türkçe dışındaki dillere ilişkin çalışmaların yetersizliği birer eksiklik olarak görülüp eleştirilmektedir. Bu süreçte dikkat çeken, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk dönemlerinde, Türkçenin dünya tarihinin ilk dillerinden biri olduğu savında bulunan Güneş-Dil Teorisi derslerinin verilmiş olmasıdır. Bu dersler de yine o dönemin gereksinimi haline gelen Türk milliyetçiliğinin yüceltilmesi amacıyla yapılmaktaydı. Tüm çalışmalara rağmen Güneş-Dil Teorisi beklenilen ilgiyi bulamamış ve Atatürk'ün ölümünden sonra etkisi azalarak kaybolmuştur. İbrahim Necmi Dilmen, Atatürk'ün ölümünden sonra Güneş-Dil Teorisi ile ilgili derslerine son vermiş, öğrencileri bunun nedenini sorduklarında da Dilmen "Güneş öldükten sonra onun teorisi mi kalır?" demiştir (Banarlı 317; Aydın 2013 içinde). Öte yandan Türkiye'de, somut gerçekliği olan birçok farklı toplum dili ve tehlikede olan diller hakkındaki çalışmalar ise genellikle batılı, yabancı araştırmacılar tarafından gerçekleştirildi. Yani musluğun başında bizler varken suyundan onlar faydalandı. Weber'in "modernizm, batılı olabilmeyi başaramayan doğuluların bir sorunudur" sözünün de Türkiye'de farklı toplum dilleri ve çokdillilik çalışmaları bağlamında ele alınıp tartışılması gerekmektedir.

Çokdillilik-AMuSE Projesi ve Tekdillilik Tehdidi

Dünyada daha önce hiç bu kadar insan bulunmamıştı. Küreselleşme süreçleri hiçbir zaman günümüzde olduğu kadar belirgin değildi. Ulaşım ve haberleşmede olduğu gibi dilsel etkileşimde de en üst noktaya gelindi. Hiçbir dil İngilizce kadar uluslararası etkiye sahip olmamıştı. Azınlık dillerinin böylesi bir ortamın üstesinden nasıl gelebildiği Crystal (2002)'de sorgulanmaktadır. Her bilimin kendi bayrağı ve çığlığı olduğu ölçüde, çokdilliliğin de toplumdilbilimin bayrağı ve çığlığı olacağı belirtilmektedir. Çünkü çokdillilik, Türkiye'de olduğu gibi modernizmin uzun bir zaman dilimi içinde batılılarca da reddedilerek inkâr edilmekteydi. Buna karşın toplumdilbilim, 1960'lardan beri çokdilliliğin toplumlar için olumlu bir şey olduğu iddiasında bulunmaktadır. Çokdillilik, dildeki

kültürel çeşitliliğin zenginliğini temsil eder ve böylece toplumu zenginleştirir. Ayrıca bireyler için de faydalıdır. Bu kanıtlar, belirli oranlarda siyasal kurumları etkileyerek çokdilliliğin önemsenmesi sağlandı (Blommaert vd. 1).

Avrupa'da 17. ve 18. yüzyıllarda ulus-devletler oluşmaya başladığında, ulus-devlet dilinin oluşum ideolojisi, algılayıcı çokdilliliğin kullanımını ortadan kaldırmaya başladı. Yani konuşulan farklı bir dili genelde anlayan Avrupalıların bu yöndeki dil yetkinlikleri azaldı. Yakın zaman önce ise Avrupa'da bulunan bölgesel azınlık dillerinin desteklenmesi için algılayıcı çokdillilik yeniden önem kazanmaya başladı (Thije 15). Avrupa'daki güncel çokdillilik politikasına göre, ulusal standart dillere eşit derecede önem verilecek. Her bir Avrupa topluluğu üyesinin vatandaşı kendi ulusal standart diline duyduğu ihtiyaç için başvuru yapabilecek. Bu demokratik hakkın elde edilebilmesi için yaygın yorumlama ve tercüme servisleri imkânı olacak. Azınlık dilleri ve bölgesel diller desteklenecek. Üye devletlerin, anadil haricinde iki farklı dilin edinimi için bir dil eğitim sistemi organize etmeleri önerilmektedir. Avrupa Birliği'nin büyümesine bağlı olarak günümüzde 24 dili kapsaması, çokdilli eğitimin yapılması için önemli ve acil görevler üstlenmiş olduğunu göstermektedir (Thije 36-37).

Avrupa Birliği Komisyonu, geçen on beş-yirmi yıl içinde çokdillilik konusunda birçok çalışmaya destek verdi. Bunlardan biri olan ve araştırmacı olarak görev aldığım *Avrupa'da Çokdilli Eğitime Yaklaşımlar* "Approaches to Multilingual Schools in Europe (AMuSE)" adlı proje, Yaşam-boyu Öğrenme (Life-long Learning) Programı tarafından 2012'nin ocak ayından 2015'in mart ayına kadar desteklendi. Avrupa'da ve Dünya'da sürekli artan hareketliliğe ve toplu göçlere bağlı olarak çokdilli okullara yönelim artan bir öneme sahiptir. Projenin amacı, çokdilliliği olumlu bir potansiyel olarak görüp tekdilli okullardan çokdilli eğitim ortamlarına geçiş sürecinde yapılan çalışmaları bir araya getirmek ve çokdilli eğitimin yollarını tartışmaktır. Projede odaklanılan konulardan biri sınıflarda ve okullarda çokdilli eğitimi teşvik etmek için yapılmış projeleri, girişimleri, yayınları ve materyalleri bir araya getirmekti. Bu bilgilere, "Çokdillilik" veri bankasının bir bölümünü oluşturacak şekilde internetten serbestçe ulaşılabilmektedir. Projenin diğer bir amacı, öğretmen eğitimcileri, öğretmenler ve karar verme mekanizmasındaki politikacılar arasında, okullarda ve eğitim politikası ile ilgili alanlarda diyaloglar kurulmasını sağlamaktı. Bu amaçla, çeşitli konferans ve uzman buluşmaları düzenlendi.[4] Proje ile oluşturulan önerilerinin bazı amaçları bulunmaktadır. AMuSE projesindeki partner enstitülerin çalışmalarına bağlı olarak, proje ekipleri, okullarda ve sınıflarda çokdilliliği teşvik etmek açısından önemli etkiye sahip olan iki hedef gruba, bir takım önerilerini sunmak istemektedirler. Bazı öneriler, öğretmenler arasında çokdilliliğin anlaşılması ve çokdilli eğitime güçlü bir yönelişin gerçekleşmesi için öğretmen eğitimi için tasarlandı. Diğer öneriler için ise okullarda aktif çokdilli eğitimin gerçekleşmesi için eğitim politikası alanında gerekli olan yasal şartlar ve yerinde uygulamalar konusunda yetkili olan politikacılar (karar vericiler) hedef alındı. Öneriler, proje ortak çalışanları arasında, okullarda çokdilliliğin uygulanmasındaki tepkilerin de değerlendirildiği bağlantılı çalışmaların sonuçlarıdır.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı izni ile gerçekleştirilen proje ile Avrupa'da artan Türkiye'de ise uzun zamandır bulunan kültürel çeşitliliğe bağlı olarak tekdilli eğitimden işlevsel olabilecek çokdilli eğitim ortamlarına geçiş yapabilmek için gerekli üst verilerin, imkân ve olanakların belirlenebilmesi hedeflenmekteydi. Türkiye'de birçok farklı etnik kökene sahip toplum ve bu toplumların dilleri bulunmaktadır. Proje, en yaygın ikidillilik görünümüne sahip olan Kurmanci Kürtçesi-Türkçe konuşucusu olan çocuklarla gerçekleştirildi. Türkiye'nin farklı bölgelerindeki ikidilli öğrencilerden dilsel kayıtlar alınarak bunlar dilbilimsel bakımdan incelendi. Projede çocukların iki dildeki yetkinliklerinin anlaşılması için -üst verilerin oluşturulmasında- bazı anket soruları sorularak cevapları belirlendi. Bu anketlerin istatistiksel verileri çocukların dil kullanım alanlarının belirlenmesinde önemliydi. Buna bağlı olarak iki dile maruz kalma oranları da anlaşılmaktaydı. Aynı zamanda dillerin işlevselliklerini sergileme oranları hakkında da bilgiler elde edilmekteydi. Verilerin dilbilimsel analizleri de işlevsel-kullanımbilim (functional-pragmatics) yaklaşımının kavramsal ve terminolojik çerçevesi içinde ele alındı. Öğrencilerin dil yetkinliklerini belirleyebilmek amacıyla çeşitli dilsel görevler oluşturuldu. İki dildeki anlama ve konuşma becerileri test edildi. Çocukların

[4] Konferansların sonuçları ile proje hakkındaki diğer yayın ve ayrıntılı bilgilere AMuSE web sayfasından ulaşılabilir: http://amuse.eurac.edu/en/home/default.html.

bilişsel yapılarındaki dilsel alanlarının aktif hale gelebilmelerini sağlayan dil kazanımları ya da bu sürecin oluşmasını engelleyen görünümlerin belirlenmesine çalışıldı. Bu çalışmalardan elde edilen veriler göstermektedir ki çocukların birinci edinim dili olan Kurmanci Kürtçesinde dilsel becerileri iyi oldukça ikinci edinim dili olan Türkçe de buna orantılı bir biçimde iyi olmaktaydı. Kurmanci Kürtçesi gerileyici ya da algılayıcı düzeyde olan öğrencilerin ise Türkçe dil becerileri düşük seviyelerdeydi (Varol ve Rehbein 2016). Yani edinilen diller birbirlerini -çocukların iletişimsel yetkinliklerini belirleme konusunda- etkilemekteydi. Belirtildiği gibi öğrencilerin anket taramalarının yanında anlama ve aktarım yapabilmeleri için gerçekleştirdikleri dil yetkinlik testlerindeki başarı oranlarına bağlı olarak bu sonuçlara ulaşıldı.

Çokdilliliğin teşviği konusundaki çalışmalara rağmen modernizmin tekdilli bireyler yaratma baskısı, bireysel dil becerileri yanında çeşitli bilişsel beceriler bakımından da eksilmelere neden olmaktadır. Çünkü farklı diller, farklı bilişsel becerilerin gerçekleşmesi konusunda destekleyici olmaktadır. Her dilin kendi iç mekanizması, sistemi bulunmaktadır ve çokdilli bireylerde bu dilsel kazanım, beyinlerindeki nöronlar arasındaki ilişkileri ve dolayısıyla düşünme yetilerini detaylandırmaktadır. Tekdilliliğe geçiş sürecinde, bilişsel eksilmeler yanında temelde iletişimsel yetersizliğe neden olan bu süreç tekdilliliğin yeryüzünün bütününde yaygınlaşmasına kadar devam edecektir. Yani modernite ve post-modernite bilgiye ulaşmak için farklı bilişsel beceriler sergileyebilen çokdilli toplumları bilişsel beceriler bakımından daha zayıf tekdilli toplumlara dönüştürmüş ve dönüştürmektedir. Tekdilli bir dünya, çokdilliliğe bir tehdit olmanın yanında günümüz ulus-devletlerinin kendi dilleri için endişelenmelerine de neden olmaktadır.

Bir dilin tüm bölge, ülke ya da coğrafyada herkes tarafından bilinip, tercih edilen ve kullanılan dil olma durumu onun geçer dil[5] (lingua-franca) olduğunu gösterir (House 556-557). House, İngilizcenin dünya genelinde yaygınlaşan bir geçer dil olmasından dolayı çokdillilik dışında ulusal diller için de bir tehdit olduğunu dile getirmektedir. Araştırmacı, bu savını iletişim dili ve kimlik dili ayrımları yaparak desteklemeye çalışmaktadır. İngilizcenin diğer diller açısından "katil bir dil olma" durumunu üç farklı araştırma projesiyle incelemektedir. Bunlardan ilki diğer dillerin etkili söylem normlarına İngilizcenin etkisi üzerine, ikincisi geçer dil olarak İngilizce ile diğer dillerin etkileşim doğası hakkında, üçüncüsü ise İngilizcenin uluslararası eğitim programlarında bilgilendirme dili olması konularındadır. House'a göre İngilizcenin yaptığı dil emperyalizmidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Modernizm ve küreselleşme, toplumdilbilimsel olarak değerlendirildiğinde, baskın dil dışındaki farklı toplum dillerine ve çokdilliliğe ihtiyaç duyulmaması amacıyla uygun ortam oluşturulması için düzenlemeler yapan süreçler olarak görülmektedir. Kentleşme, göç, ekonomi, eğitim dili ve toplumsal etkileşim gibi nedenler ikidilliliğin ve çokdilliliğin oluşmasını sağlarken ana/köken dillerde gerileyici ve algılayıcı dil görünümlerinin de nedenleridir. Türkiye de bu süreçleri çokdilli doğasının bir sonucu olarak yaşamaktadır. Kullanım alanlarını ve işlevselliği yitiren toplum dilleri, konuşucu sayılarına bağlı olarak tehlikedeki diller grubuna dâhil olup belirli bir zaman sonra da yok olmaktadırlar. Modernizm süreçleri, bireysel çokdilli konuşucu bakımından, zamanın koşullarına uyum sağlamaya çalışmak ve duygusal bağla ilişki kurduğu köken dilini kullanabilmek arasında bir ikilem olarak kendini belli etmektedir. Bu ikilem arasına sıkışan çokdilliler, anadillerinde özellikle gerileyici ve algılayıcı çokdillilik görünümleri sergileyerek dönemin yarattığı ortama uyum sağlamaktadırlar. Avrupa Birliği, dilsel çeşitliliği bir zenginlik olarak değerlendirmenin yanında, farklı toplumların bulundukları üye ülkelerdeki vatandaşlık bağlarını güçlendirmek amacıyla bu toplumların köken dillerini öğrenmeleri için destekleyici siyaset geliştirmeye başlamıştır. Öte yandan Osmanlı'nın, toprakları içindeki halkların kendi dillerini kullanmaları konusundaki devlet politikası bakımından, günümüz modern batı ülkelerinden bile daha özgürlükçü bir anlayış sergilediği anlaşılmaktadır. Türkiye'de de yasaklayıcı dil politikası değişip farklı toplum dilleri konusunda iyileştirici ve destekleyici siyasi tutumlar sergilenerek bazı adımlar atılmaya başlanmıştır. Türkiye'deki okullarda çokdilli öğrencilere ait dilsel verilerin analizine bağlı olarak gerçekleşen "Avrupa'da Çokdilli Eğitime

[5] Geçer dil "lingua franca" terimi, daha sonra anlam alanını genişleten Arapça "lisan al-farang"dan kaynaklanmaktadır. Arapça konuşucuların, Batı Avrupalılarla iletişim kurmak amacıyla kullandıkları aracı dile verilen addır (House 556-557).

Yaklaşımlar" adındaki AB Projesi çalışmasına göre, bir çocuğun anadili yetkinliği iyi oldukça edindiği ikinci dildeki iletişim gücü de iyi olmaktaydı. Fakat birinci dilin düşük seviyede edinilmesi, edindiği ikinci dilin de eş orantılı olarak düşük seviyede edinimine neden olmaktaydı. Yani dil sistemlerinin birbirlerini etkilediği anlaşılmaktadır. Çokdilliliğin farklı bilişsel beceriler bakımından da destekleyici olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur. Çokdillilik ve anadil hareketlilikleri değişen zaman ve koşullara bağlı olarak devam etmektedir. Modernizmin getirdiği küreselleşme sürecinin ise ülkelerdeki karar vericilerin dil politikalarının ötesinde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Çünkü bu süreç, sadece toplum dilleri değil ulus-devlet dillerinin de önemsizleşebileceği bir gelecek kaygısına neden olmaktadır. Küresel dünyanın tek dili olma yolunda İngilizce, ulus-devletleri, baskın etkileşim, bilim ve teknoloji dili olmak gibi çeşitli yönlerden etkileyerek bu devletlere, "alt katman dil" olma deneyimleri yaşatmaktadır.

Modernizm ve küreselleşme süreçleri, anadil ve çokdillilik konularında farklı bakış açıları oluşturarak toplum dillerinin iletişimdeki yerleri ve yeterlikleri ile kazanım ve kayıpları arasında bazı ikilemler yaşatmaktadır. Kullanım alanlarını ve buna bağlı olarak işlevselliklerini yitiren dillerin varlık ve yok olma nedenleri sorgulanmaktadır. Çokdilliliğin bir zenginlik olduğu, korunarak geliştirilmesi gerektiği ya da bir iletişim sorunu olarak önemsizleştirildiği eylemler ve bildirimlerle karşılaşılmaktadır. Çokdilliliğin varlığını devam ettirmesi duygusal bir yakarış olmanın ötesinde görülmelidir. Bireye, topluma, birlikte yaşama, iletişime ve farklı bilişsel becerilere katacağı faydaların ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aydın, Özgür. "Türkiye'de dilbilimin 80 yıllık serüveni", *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, 25-42. 2013.

Blommaert, J., S. Leppanen and M. Spotti. "Endangering multilingualism", Leppanen, P. Pahti, and T. Raisanen (eds). *Dangerous Multilingualism Northern Perspectives on Order, Purity and Normality*, Palgrave Macmillan. 2012: 1-25.

Crystal, David. *Language Death*, Cambridge University Press, 2002.

House, Juliane. "English as a Lingua Franca: A threat to multilingualism", *Journal of Sociolinguistics*, 7/4: 556-578. 2003.

Karaköse, Gizem. "Identity, Nationalism and Multiculturalism Appearances in the Globalization Times", *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 3 (1), 506-519. 2020.

Kırılmaz, Harun., ve Fatma Ayparçası. "Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansımaları*, İnsan&İnsan*, Yıl/Year 3, Sayı/Issue 8, Bahar/Spring, 32-58 e-ISSN: 2148-7537, www.insanveinsan.org. 2016.

Kasımoğlu, Alper. "Milliyetçilik ve Dil Milliyetçiliğinin Başarı ve Başarısızlıkları", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (5): 161-173. 2013.

Konda"Biz Kimiz?" Toplumsal Yapı Araştırması, Konda Araştırma ve Danışmanlık, 2006.

Özyurt, Cevat. "Osmanlı'da Resmi Ulusçuluk ve Dil Politikası," Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi *Selçuk İletişim Dergisi*, 155-165. 2004.

Özfidan, Burhan. "The Minority Languages Dilemmas in Turkey: A Critical Approach to an Emerging Literature", www.macrothink.org/jei 10. *Journal of Educational Issues*, 4, 1: 1-19. 2018.

Thije, Jan ten. "Receptive Multilingualism", *Twelve Chapters on Multilingualism*, David Singleton& Larissa Aronin (eds.) Bristol: Multilingual Matters: 227-263. 2018.

Varol, Orhan., ve Jochen Rehbein. "İkidilli çocukların sözceleri arasındaki bağıntılar: Türkiye'nin farklı bölgelerinden örneklerle". *29. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri.* Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları. 2016: 115-124.